

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

آینده‌پژوهی

مروری بر روش‌های منتخب

نگارنده کتاب:

سید خدیجه

استاد مددیت، دانشیار، امام حسین (ع)

امیر ناظم

استادیار مدیریت فناوری گروه آینده‌اندیشه، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

امیر هوشنگ حیلزی

استادیار آینده‌پژوهی گروه آینده‌اندیشه، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

عمیر علیزاده

پژوهشگر آینده‌پژوهی و دانشجوی دکتری علوم شناخته

حامد کاشانی

پژوهشگر و محقق آینده‌پژوهی

عنوان و نام پدیدآور : آینده‌پژوهی: مروری بر روش‌های منتخب/ سعید خزایی ... [و دیگران]؛ ویراستار علمی حسن بشیری.

مشخصات نشر : تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۲۵۶ ص. شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۴۱-۸۸-۰۰

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت : سعید خزایی، امیر ناظمی، امیر هوشنگ حیدری، عزیز علیزاده، حامد کاشانی.

یادداشت : ص.ع. به انگلیسی: Saeid Khazaei ... [et al]. Futures studies: review on selected methods.

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : آینده‌پژوهی

موضوع : Forecasting -- Study and teaching

موضوع : آینده‌پژوهی -- روش‌شناسی

موضوع : Forecasting -- Study and teaching -- Methodolog

شناسه افزوده : خزایی، سعید، ۱۳۴۱ -

شناسه افزوده : بشیری، حسن، ۱۳۳۷ دی -، ویراستار

شناسه افزوده : مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

شناسه افزوده : National Research Institute for Science Policy (NRISP)

رده‌بندی کنگره : ۱۳۰۰۰۰/۱۵۸CB

رده‌بندی دیویی : ۲/۰۰۳

شماره کتابشناسی ملی : ۵۰۰۴۱۰۲

ایندپژوهی

مروری بر روش‌های منتخب

نگارندگان:

سعید خزایی (استاد مدیریت دانشگاه امام حسین (ع))

امیر ناظمی (استادیار مدیریت فناوری گروه آینده‌اندیشی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور)

امیر هوشنگ حیدری (استادیار آینده‌پژوهی گروه آینده‌اندیشی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور)

عزیز علیزاده (پژوهشگر حوزه آینده‌پژوهی و دانشجوی دکتری علوم سیاسی)

حامد کاشانی (پژوهشگر و محقق حوزه آینده‌پژوهی)

ویراستار علمی: حسن بشیری (استادیار آینده‌پژوهی دانشگاه صنعتی همدان)

صفحه‌آرایی: علیرضا کیودان طراحی جلد: دل‌آرام مهین‌ترابی

ناشر: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶ نویبت چاپ: اول شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۰۴۱-۸۸-۰۰

توزیع و پخش: نشر چاپار ۸۸۹۹۶۸۰

نشانی ناشر: تهران، میدان ونک، خیابان ملاصدرا، خیابان شیراز جنوبی، خیابان سهیل، پلاک ۹

وبگاه: www.nrisc.ac.ir تلفن: ۸۸۰۳۶۱۴۴

قیمت: ۴۰۰,۰۰۰ ریال

صحت مطالب این کتاب بر عهده صاحبان اثر است.

تجدید چاپ این کتاب توسط سایر انتشارات؛ طبق توافق با صاحبان اثر به مدت ۷ سال

منوط به اخذ موافقت از مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور است.

فهرست مطالب

۱۳	 کتاب در یک نگاه
۱۵	 پیش گفتار
۲۵	 فصل اول: آشنایی با آینده پژوهی
۲۵	 ۱. مقدمه
۲۶	 ۲. مروری بر مفاهیم آینده پژوهی
۳۸	 ۳. روش های آینده پژوهی
۳۹	 ۴. گسترده گی روش ها
۴۰	 ۵. به کارگیری روش های متداول آینده پژوهی در سایر حوزه های علمی
۴۱	 ۶. دسته بندی روش ها
۴۲	 ۷. نکاتی مهم در خصوص روش های آینده پژوهی
۴۴	 ۸. بهبود تصمیم سازی و برنامه ریزی برای آینده سناریو
۶۲	 ۹. کاربرد بازی برای درک الگوهای آینده سازی بازی سرکار
۷۵	 فصل دوم: روش دلفی
۷۵	 ۱. مقدمه
۷۶	 ۲. اهداف و توصیف اجمالی
۷۹	 ۳. تاریخچه روش دلفی
۸۲	 ۴. اهداف و کاربردها
۹۲	 ۵. انواع دلفی
۹۳	 ۶. اعتبار روش دلفی (نگاه کمی)
۹۳	 ۷. پایایی و روایی دلفی
۹۴	 ۸. فنون نوین در روش دلفی
۹۴	 ۹. مزایای روش دلفی
۹۵	 ۱۰. معایب روش دلفی
۹۵	 ۱۱. نتیجه گیری

فصل سوم: روش برنامه‌ریزی بر پایه سناریو	۹۹
۱. اهداف و توصیف اجمالی	۹۹
۲. آزادی در انتخاب	۹۹
۳. محدودیت‌های مدل ذهنی	۱۰۰
۴. تفکر سناریویی به عنوان یک مهارت ذهنی	۱۰۰
۵. موارد عینی مرتبط با برنامه‌ریزی بر پایه سناریوها	۱۰۲
۶. پیش‌بینی، عدم قطعیت	۱۰۴
۷. تصمیم‌ها، شش شهودی	۱۰۵
۸. سازمان‌دهی دانش	۱۰۶
۹. تحلیل راهبرد	۱۰۷
۱۰. تصمیم‌های راهبرد در عمل	۱۰۸
۱۱. عدم قطعیت	۱۰۸
۱۲. عدم قطعیت و نظریه‌هایی درباره چهار	۱۱۰
۱۳. برنامه‌ریزی بر پایه سناریوها و فرایند یادگیری	۱۱۲
۱۴. پیدا کردن عناصر نسبتاً مشخص	۱۱۳
۱۵. بنا کردن چارچوب سناریوها	۱۱۴
۱۶. سناریوسازی یک فرایند تکراری	۱۱۶
۱۷. نتیجه‌گیری	۱۱۷
فصل چهارم: آینده‌نگاری	۱۱۹
۱. مقدمه	۱۱۹
۲. بررسی آینده‌نگاری، مفاهیم و تاریخچه	۱۲۰
۳. مسیر توسعه آینده‌نگاری (نسل‌های آینده‌نگاری)	۱۳۲
۴. عناصر اصلی مشترک در آینده‌نگاری‌ها	۱۳۳
۵. محرک‌های آینده‌نگاری	۱۳۴
۶. موانع آینده‌نگاری	۱۳۸
۷. بررسی منابع مورد نیاز	۱۴۰

۱۴۲	۸. مراحل سه گانه آینده‌نگاری
۱۴۵	فصل پنجم: تحلیل بر گذر (تحلیل تأثیرات متقابل)
۱۴۵	۱. مقدمه
۱۴۶	۲. رویکرد اول (تحلیل ساختاری)
۱۵۶	۳. رویکرد دوم (تحلیل بر گذر احتمالی)
۱۶۴	۴. جایگاه تحلیل بر گذر در سناریونگاری
۱۶۷	فصل ششم: ره‌نگاشت فناوری
۱۶۷	۱. مقدمه
۱۶۸	۲. فناوری و راه‌کردها، مختلف در سیاست‌گذاری آن
۱۷۹	۳. ره‌نگاشت فناوری TM
۲۰۰	۴. مزایای عمومی روش
۲۰۰	۵. مزایای خاص روش
۲۰۳	فصل هفتم: تحلیل روش چشم‌انداز سازی
۲۰۳	۱. مقدمه
۲۰۴	۲. مفاهیم چشم‌انداز
۲۲۳	فصل هشتم: روش تحلیل تأثیر بر روند
۲۲۳	۱. مقدمه
۲۲۴	۲. معرفی روش تحلیل تأثیر بر روند
۲۲۵	۳. تاریخچه کاربرد تحلیل تأثیر بر روند
۲۲۶	۴. مفاهیم پایه‌ای تحلیل تأثیر بر روند
۲۲۷	۵. روش‌شناسی روش تحلیل تأثیر بر روند
۲۳۴	۶. نقاط قوت و ضعف روش تحلیل تأثیر بر روند

کتاب در يك نگاه

آینده‌پژوهی؛ مروری بر روش‌های منتخب

آینده‌پژوهی در جهان ایران به آهستگی دوران مشروعیت خود را به عنوان رشته‌ای دانشگاهی و حرفه‌ای سپری می‌کند. این گذار، تأیید و مشروعیت آینده‌پژوهی در گرو پاسخ به پرسش‌های معرفت‌شناسی، روش‌شناسی و برقراری یقین با تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی است. هرگونه تلاش برای استقرار آینده‌پژوهی نیازمند بررسی و سنجش دیدگاه‌های گوناگون از آینده‌پژوهی است. اینک آینده‌پژوهی پس از سپری کردن دوران آرمان‌گرایی در اوایل دهه هفتاد میلادی، هم‌زمان با آغاز دهه نخست سده بیست و یکم به تدریج مشروعیت حرفه‌ای دانشگاهی خود را تجربه می‌کند. در سال‌های اخیر اندیشمندان و اعضای نهادهای حرفه‌ای آینده‌پژوهی می‌کوشند از رایزنی و تضارب آرا در نشریات، همایش‌ها، کلاس‌های دانشگاهی و مقالات و با توسل به برخی روش‌ها و شگردها، ویژه به اجماعی کمابیش فراگیر در این عرصه دست یابند. رسیدن به توصیفی همه‌پسند و فراگیر از آینده‌پژوهی و تبیین چرایی و چیستی آن برای گسترش این حوزه نوپدید، ضرورتی انکارناپذیر است. در این راستا این کتاب علاوه بر اینکه می‌تواند به عنوان مرجعی برای آموزش و تدریس در حوزه آینده‌پژوهی و سیاست‌گذاری علم و فناوری مورد استفاده قرار گیرد، قادر خواهد بود به تقویت ظرفیت بومی آینده‌پژوهی و ارتقاء سطح گفت‌وگو و شکل‌گیری ادب و آداب آینده‌پژوهی کشور نیز بیافزاید. کتاب پیش‌روی از یک پیش‌گفتار و هفت فصل تشکیل شده است. در پیوسته ستار، مقوله روش‌های متداول آینده‌پژوهی در ایران و جهان پرداخته شده است. در فصل اول به مرور مفاهیم آینده‌پژوهی، روش‌های آینده‌پژوهی، گستردگی روش‌ها، به کارگیری روش‌های متداول در سایر حوزه‌ها، دسته‌بندی روش‌ها و بررسی دو روش برنامه‌ریزی بر پایه سناریو و همچنین کاربرد بازی برای درک الگوهای آینده (اجرای بازی سرکار) پرداخته شده است. در فصول بعدی کتاب نیز به ترتیب به روش‌های منتخبی از آینده‌پژوهی همچون روش دلفی؛ روش برنامه‌ریزی بر پایه سناریو (تکمیلی)؛ روش آینده‌نگاری؛ روش تحلیل بر گذر؛ روش رهنگاشت فناوری؛ روش چشم‌اندازسازی و بالاخره روش تحلیل تأثیر بر روند پرداخته شده است.